

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE OLASI SÖZLÜKSEL BOŞLUKLAR İÇİN BİR TELAFİ YÖNTEMİ: GERİ OLUŞUM

Erdoğan BOZ*

Geliş Tarihi: Kasım, 2016

Kabul Tarihi: Aralık, 2016

Öz

Bauer (1983: 201-239), İngilizcenin “söz yapım” *word formation* yollarını; *compounding* “birleştirme”, *neo-classical compounds*, “yeni-klasik birleşikler”, *prefixation* “önekle türetme”, *suffixation* “sonikle türetme”, *conversion* “dönüşme”, *back-formation* “geri oluşum”, *unpredictable formations* “öngörülemez oluşum” *clipping* “kırpma”, *blends* “karışımlar”, *acronyms* “kısaltmalar”, *word manufacture* “sözcük üretimi” *mixed formations* “karışık oluşumlar” olarak belirler. Türkçede ise sözcük yapımının birçok yöntemi vardır. Bunların sayısı ve terim karşılığı araştırmacılara göre (Uzun 2006, Akalın 2014, Sarı 2015) değişmekle birlikte genel olarak şöyle sıralanabilir: *türetme*, *kırpma*, *eksiltme*, *karma*, *başharfleştirme*, *geri oluşum*, *işlev değişimi*, *genelleme*, *ikileme*, *birleştirme*, *kopyalama*, *yansıma*, *uydurma*, *eşleştirme*, *ödüncleme*, *derleme*, *tarama*, *titreleme*, *yerlileştirme*. Burada sıralanan yöntemlerin bir kısmının gerçekten sözcük yapım yöntemi olup olmadığı tartışmaya açıktır. Ancak burada bu tartışmaya girilmemiştir.

Eklmeli bir dil olan Türkçenin, sözcük yapımında kullandığı en geçerli yöntem türetme (eklenme)dir. Bununla birlikte yukarıda sıralamaya çalıştığımız yöntemler de belirli sıklıkta söz yapımında kullanılmaktadır. Bu yazıda, Batı dillerinde sıklıkla kullanılan ancak Türkçede -mevcut bilgimize göre- çok daha az kullanılmış bir yöntem olan “geri oluşum” *back formation* üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Geri oluşum, sözlüksel boşluk, söz yapımı, biçimbilgisi, sözlük.

A COMPENSATION METHOD FOR POSSIBLE LEXICAL GAPS IN TURKEY TURKISH: BACK-FORMATION

Abstract

Bauer (1983: 201-239) determines the word formation methods for English as *compounding*, *neo-classical compounds*, *prefixation*, *suffixation*, *conversion*, *back-formation*, *unpredictable formations*, *clipping*, *blends*, *acronyms*, *word manufacture*, *mixed formations*. Though in Turkish there are many methods for word formation. While the number and term equivalents of these methods change according to researchers (Uzun 2006, Akalın 2014, Sarı 2015), they can be said as *derivation*, *clipping*, *ellipsis*, *mixing*, *initialisation*, *back-formation*, *transmutation*, *generalisation*, *reduplication*, *combination*, *copying*, *onomatopoeia*, *improvisation*, *matching*, *borrowing*, *compilation*, *scanning*, *intonation*, *nativization*. Whether some of these

* Prof. Dr.; Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dr.erdoganboz@gmail.com.

methods are really word formation method or not can be discussed but it isn't the topic of our study.

The prevailing word formation method of an agglutinative language Turkish is derivation (addition). Thus the methods below are being used for word formation at times. In this paper, we will dwell on back-formation that is used frequently in western languages but used far less in Turkish according to our knowledge.

Keywords: Back-formation, lexical gap, word formation, morphology, dictionary.

0. Giriş

Dünyada ilk kez James Murray'nin (1889) kullandığı ve Türk alan yazınında *geri oluşum*, *geri dönüşüm*, *geri türetim*, *art yapım*, *art türetim* vd. adlarla karşılanan *back formation* (kimi araştırmalarda *back-derivation*) terimi üzerine yazılanlar oldukça sorunludur.

Uzun'un (2006: 45) "Bir sözcükten belli bir parçanın atılarak yeni bir sözcük oluşturma işi" olarak tanımladığı geri oluşum, Sarı'nın (2015: 60) tanımlamasında çok daha karışıktır: "Eşzamanlı kurallarla daha fazla ayrıştırılmayacak bir sözlüksel birimin, diğer bir ifadeyle kök hâlinde bulunan sözcüğün, bünyesindeki bazı seslerin benzer veya aynı seslerden oluşan biçimbirimlere örneklenmesi sonucunda, dil konuşurlarının zihninde karmaşık sözcük izlenimi uyandırması ve ardından biçimbilgisel çözümüyle sonuçlanan süreç". Özsoy vd. geri oluşumu, türetimin tersine çevrildiği bir süreç olarak görür ve geri oluşumun anadili konuşucularının örneklemeye dayanak parça düşürme yoluyla yeni sözcük yapma eğiliminden kaynaklandığını belirtirler. Bundan başka söz konusu örneklemeye dayalı biçimbirim çözümlemesinin kimi zaman doğru kimi zaman da (özellikle ödünç sözcüklerde) yanlış yapıldığına işaret ederler (2011: 71).

Türk alan yazınında yapılan tanımlarda öne çıkan temel farklılıklardan biri, kimi araştırmacıların geri oluşumu, bir "türetim" olarak görürken kimi araştırmacıların bunu bir "indirgeme, eksiltme" olarak kabul etmesidir. Uzun'un (2006: 46) geri oluşumda türeyen sözcüğün, türediği tabandan adeta kırılarak ortaya çıktığını söylemesi ise alandaki karmaşayı göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Sarı (2015: 65) ters veya geri türetim / türetme terimlerini, geri oluşum için uygun bulmaz ve türetmede; çoğalma, dallanma, karmaşıklaşma ve artma olduğunu, buna karşılık geri oluşumda; kaynak yapıda azalma, basite indirgeme ve eksilme olduğunu söyler.

Diğer temel farklılık ise, sözcükten bir parçayı çıkarma işinin bir "örneklemeye dayanma"sının gerekliliğidir. Kimi araştırmacılar bunu açıkça belirtirken kimileri ise buna üstü kapalı olarak temas etmektedirler. Aslına bakılırsa -yukarıda da belirtildiği üzere- geri oluşum bir türetme değildir, mevcut sözcükten belli bir parçanın örneklemeye dayalı olarak

çıkartılmasıyla biçimsel ve anlamsal açıdan yeni bir sözcük oluşturulmasıdır. Sarı (2015: 64) da bunu teyit ederek geri oluşumda genellikle anlam değişiminin söz konusu olduğunu ve buna çoğu kez sözcük türü değişiminin neden olduğunu belirtir.

Batı alan yazınında da benzer bir karmaşa vardır. Bu karmaşa terimin adında olduğu gibi tanımlanmasında da açık bir şekilde görünür. Hickey'in kısaca bir addan bir eylem oluşturulması olarak tanımladığı geri oluşum için *vivisector* > *to vivicest*, *burgler* > *to burgle*, *brainwashing* > *to brainwash* ve *baby-sitter* > *to baby-sit* örneklerini verir.¹ Bunun yanında back-derivation terimini tercih eden Lipka (1992: 92-93), Sözcük oluşturma süreçleri ve üretkenlik “Word-Formation Processes and Productivity” başlığında oluşturduğu tabloda bu süreç için dört alt başlık açar: 1. Biçim-anlambilimsel yeni yapı “morpho-semantic neologism” 2. Anlambilimsel yeni yapı “semantics neologism”. 3. Biçimbilimsel yeni yapı “morphological neologism” ve 4. Harici “external” dış süreçler “loan-processes”. Back-derivation terimini 1. alt başlığı oluşturan iki temel koldan “affixation ve composition” biri olan ekleştirme “affixation” içinde ön ekleme “prefixation” ve son ekleme “suffixation” ile birlikte ele alır. Plag’a göre (2002: 56) geri oluşumda sözcükler, bir ekin (veya varsayılan bir ek) örneksime dayalı olarak o sözcükten çıkarılmasıyla türetilir. O da çoğu araştırmacı gibi *editor* > *edit* örneğini verir. Trask (2015: 30) ise geri oluşumu, başka bir sözcükten görünür (bariz) bir ekin çıkartılmasıyla yeni bir sözcüğün oluşturulması olarak tanımlar. Bu konuda en yetkin isim olan Bauer ise (1983: 230) İngilizcedeki geri oluşumların büyük bir bölümünü eylemlerin oluşturduğunu söyler ve *editor* ile *exhibitor* sözcüklerini kıyaslayarak bunların *edit* ile *exhibit* eylemlerinden türetilmediklerine dikkat çeker. Ayrıca geri oluşumun İngilizcede eşzamanlı sözcük yapım yöntemlerinden bir olduğunu belirtir.

1. Sözcük yapım yöntemleri ve geri oluşum

Trask (2015: 30) geri oluşum, yeniden bölümlenme ve halk etimolojisi konularını ard arda işleyerek aralarındaki yakınlığa dikkat çeker. Trask, geri oluşumu “Bir sözcükte var olan bir ekin kaldırılmasıyla yeni başka bir sözcük oluşturmaktır.” şeklinde tanımlar, örnek olarak *peddle*, *edit*, *sculpt*, *burgle* ve *letch* sözcüklerini verir ve bunların (çoğu ödünçleme olan) *pedlar* > *pedder*, *editor*, *sculptor*, *burglar* ve *lecher* sözcüklerinden (sözcüğün aslında olmayan) -er parçasının çıkarılmasıyla oluşturulduğunu söyler. Trask’ın (2015: 30) bu konuda verdiği diğer örnekler sayı ulamına ilişkindir. Latince bir sebze adı olan *pisa* ve Normandiya Fransızcasında bir meyve adı olan *cherise* İngilizceye *pease* ve *cherries* olarak ödünç alınmıştır. Esasen bunlar *spinach* ve *fruit* gibi sayılamayan adlardır; ancak İngilizcede çokluk eki almış birer sözcük gibi durdukları için İngilizce konuşanlar bu ekleri teklik olan *pea* ve *cherry*

¹ Hickey, Raymond “Lexicology” <https://www.uni-due.de/ELE/Lexicology.pdf s.5> (02.07.2016)

sözcüklerini oluşturmak için çıkarmıştır. Trask daha sonra birleşik sözcüklerden oluşan şu örneği verir; *self-destruction* birleşik sözcüğünden geri oluşturulan *self-destruct* eylemi. Diğer örnekler ise *babysit* (*babysitter*'dan), *televise* (*television*'dan) ve *double-graze* (*double-grazing*'den).

Özsoy vd. (2011: 71), geri oluşumu İngilizce örnekler üzerinden aktarırken Trask'ın izahlarına benzer şekilde şu örnekleri verir; *sculptor* > *sculpt* örneği ile İngilizceye Latince'den girmiş *sculptor* ödünç sözcüğün, *exhibitor* < *exhibit-or* ve *actor* < *act-or* gibi eylemlerden türemiş ad gibi düşünülerek yanlış örnekesmesiyle *sculpt-or* “heykel yapan” adından *sculpt* “heykel yap-” eylemi oluşturulmuştur. Aynı şekilde *editor* adından *edit* eylemi geri oluşum yoluyla üretilmiştir. Yukarıda verilen örneklerden başka şu örnekler de geri oluşum yoluyla üretilmiş sözcüklerdir: *stofzuiger* “toz emici” adından *stofzuig* “toz em-“ eylemi, baby-sitter “bebek bakıcısı” adından baby-sit “bebek bak-” eylemi, ago rek “salatalık” adından agor “büyük salatalık” adı üretilmiştir.

Trask'ın (2015: 30) geri oluşum ile aynı damardan geldiğini; fakat daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu iddia ettiği “yeniden bölümlenme” *reanalysis*, bir sözcüğü tarihsel geçerli yapısına uygun olmayan bir biçimde yorumlamak (izah etmek) ve buna bağlı olarak başka bir sözcüğün türetiminde kullanmak için yeni bir biçimbirim oluşturmaktır. Trask, bunu *hamburger* sözcüğün üzerinden açıklar; *hamburger* sözcüğü muhtemelen adını bir Alman şehri olan Hamburg'dan (bu konuda birçok tartışma olsa da) almıştır; ancak ilk sözcük bir et türünün adı gibi gözüktüğü için sözcük *ham* ve *-burger* olarak yeniden bölümlenmiştir ve yeni biçimbirim *-burger* artık sandviç türü şeylerin tüm çeşitlerinin adlarını türetmek için kullanılmaya başlamıştır: *cheeseburger*, *chickenburger*, *vegeburger* ve daha fazlası. Aslında, İngiltere'de, bunlar çok ileri gitmiş ve asıl öge artık çoğunlukla *beef burger* olarak adlandırılmaya başlamıştır.

Trask'ın bu konuda verdiği diğer örnek de dikkate çekicidir; *mini-* ön ekinin kökeni (kaynağı) yeniden bölümlenmedir. Latince kökenli *minimum* ve *miniature* kelimeleri uzun zamandır İngilizcede kullanılmaktadır ve tarihsel olarak aralarında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır ve bu biçimce benzerlik tamamıyla tesadüfidir. Ancak ikisi de ‘çok küçük’ anlamlarını içermektedir ve 1960'lar civarında bu sözcükler ‘çok küçük’ anlamına gelen *mini-* ögesi içerecek şekilde yeniden bölümlenmiştir; bu yeni biçimbirim öncü bir sözcük olan *miniskirt* sözcüğünün oluşturulmasında kullanılmıştır ve gerisi malum.

Sarı'nın (2015: 176) “yeniden çözümleme” olarak karşılık bulduğu *reanalysis* terimi, çalışmasının İngilizce-Türkçe karşılıklar listesinde olmasına rağmen ilgili çalışmada terim hakkında herhangi bir açıklamaya rastlanamamıştır.

Trask (2015: 31) “halk etimolojisi”ni *folk etymology* yeniden bölümlenmeden daha heyecan verici bulur ve halk etimolojisini, Yapısı “geçirimsiz” *opaque* olan bir sözcüğün “yeniden yapılandırılarak” *restructuring* görünürde daha “geçirgen” *transparent* bir sözcüğe dönüştürülmesi” olarak tanımlar. Buna iyi bir örnek *bridegroom* sözcüğüdür. İngilizcede önceleri ‘erkek’ anlamına gelen *guma* sözcüğü varken bu sözcük ‘gelin’ anlamındaki *bryd* “bride” kelimesi ile birleşerek *brydguma* -asıl olarak “brideman”- sözcüğünü oluşturmuştur. Zamanla, *guma* sözcüğü her nasılsa dilden düşerek bu *bridegroom* sözcüğü gizemli bir şekilde ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, kafa karıştırıcı olan ikinci öge, *groom* (*groom* kelimesi uşak anlamındayken bugün daha çok at bakıcılığı yapan kimse olarak anlaşılmaktadır) sözcüğü olarak değiştirilmiştir. Bu sayede ikinci öge açıkça akla yatkın olmasa da en azından bilinen *bridegroom* sözcüğü elde edilmiştir. Benzer bir yöntemle, Fransızcadan alıntılanan *écrevisse* sözcüğü *crayfish* (*crayfish* balık olmasa da en azından suda yaşayan bir canlıdır) sözcüğüne dönüşmüştür. Ayrıca özellikle dikkat çeken bir diğer örnek Bask dilinden gelmektedir. İspanyolca, Arapçadan *zanahoria* (havuç) sözcüğünü ödünçlemiş ve daha sonrasında Bask dili bu sözcüğü alıntılanmıştır. Bu bölgede, her nasılsa, kelime *zainhoria* sözcüğüne dönüşmüştür (*zain* ‘kök’, *hori* ‘sarı’ ve *-a* Bask dilinde tanımlıktır). Bu şüphesiz tarihin en başarılı halk etimolojisidir.

Sarı (2015: 65), halk etimolojisi ve geri oluşum arasında ortaya çıkışlarındaki şartlar bağlamında bir benzerlik olduğunu kabul etmekle birlikte, halk etimolojisinde sözcüğün veya sözcükbiçimin tamamının örneksendiğini buna karşılık geri oluşumda ise sadece bağımlı biçimbirimler olduğunu söyler ve *buldozer>yoldüzer* örneğini verir. Yukarıda verilen *brydguma> bridegroom* örneği Sarı’nın bu tespitini kısmen sarsmış olsa da diğer örnekler onu haklı çıkarmaktadır.

Sarı (2015: 64), geri oluşumu diğer sözcük yapım ve üretim süreçleriyle karşılaştırırken şu pratik sonuçlara ulaşır; geri oluşum ve anlık oluşumun her ikisinde de anlam değişimi olmakla birlikte geri oluşumda yapı kısalmı, diğerinde uzar. Kırpma ve eksiltmeye gelince her ikisinde de yapılar kısalmı; ancak anlamlarda değişme ve kayıp olmaz. Bu açıardan bakıldığında geri oluşum, diğerlerinden çok açık bir şekilde ayrılır.

2. Türkiye Türkçesinde geri oluşum örnekleri

Uzun (2006: 46) geri oluşumun dillerde nadir olarak görüldüğünü ve Türkçede yerleşmiş hiçbir örneği olmadığını belirtmesine rağmen Türkçede *alçakgönül-lü> alçakgönül*, *arabul-ucu> arabul-*, *delikan-lı> delikan* yapılarının geri oluşum potansiyeli taşıdığını; ancak Türkçe sözlüklerde geçmeyen *alçakgönül*, *arabul-* ve *delikan* gibi sözcüklerin konuşma dilinde hiç geçmediğini iddia etmenin pek de kolay olmayacağını söyler. Özsoy vd. (2011: 71), geri

oluşumun Türkçede Tietze'nin (2002) listelediği birkaç örnek dışında işlekliliği olmayan bir süreç olduğunu söyledikten sonra ilginç bir örnek verir; *geri oluş-* eylemi *geri oluşum* adından geri oluşum yoluyla oluşturulmuştur, der. Sezecioğlu (2013: 29)'nun verdiği örnek, iletişim > iletişim-im > iletişim-(ken) “iletişimi ve sosyal ilişkileri iyi insan” adı *iletiş-* eylem tabanından üretilmiştir. Akalın (2014) da bir örnek vererek öykün- > öykü-n- > öykü yapısının bir geri oluşum olduğunu iddia eder.

Sarı ise, Türkçedeki geri oluşumlar için bol örnek verir. Oluşumlarına göre örnekler; serzeniş “başa kakınç”>serzen-iş>serzen-, mutlu> mut+lu> mut+(suz), yoksul> yok+sul örnekseme ile var+sıl (2015: 63-64). Konuşma dili veya argoya ait örnekler; ayıl> ay-ıl> ay- “aklı başına gel-”, bayıl> bay-ıl> bay- “baygınlık derecesinde sıkıntı ver-”, manyak> manya-k> manya-, abart-> abar-t-> abar-, imren-> imre-n> imre- (2015: 62-63). Sadeleştirme / özleştirme hareketi sırasında oraya çıkan örnekler; çabala- (aslı) çap-ala-> çaba-la-> çaba, tür (bu sözcük tanıklanmamıştır)> tür-lü (2015: 61).

Sarı (2015: 65), Türkçedeki geri oluşumların çeşitli alt başlık altında tasnif edilebileceğini söyleyerek şu sıralamayı yapar.

- i. Geri oluşum sonucunda sözcük türünün değişip değişmemesi (Ör. *bay-*, *ay-*, *abar-* gibi geri oluşumlarda sözcük türü değişmezken *manya-*, *arak* gibi geri oluşumlarda değişir)
- ii. Geri oluşuma neden olan biçimbirimin çekimlik veya türetimlik olması (Ör. *arak+la->arak*)
- iii. Geri oluşumun kullanım açısından işlekliliği (Ör. *mutlu> mut+lu> mut+suz*)
- iv. Geri oluşumun kullandığı dil görünümleri (Ör. argo; *arak*, halk ve ölçünlü dil)
- v. Geri oluşuma neden olan yapıların hangi dil veya dildeki unsurlardan kaynaklandığı (Ör. Fransızca *manyak>manya-*, Türkçe *arak+la->arak*)

3. Türkiye Türkçesinde geri oluşum yöntemiyle sözcük üretimi önerisi

Sözcük yapım ve üretim sürecinde dikkate değer bir yöntem olan geri oluşumun kullanılmasında bir ihtiyaçtan söz edilmesi gerekir. Bu ihtiyacın, diğerlerinde olduğu gibi sözlüksel bir boşluktan kaynaklandığı açıktır. Adı geçen boşluğun, dilin söz varlığında yeni bir kavramı karşılayacak söz(cük)lerin bulunamamasına bağlı olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

O hâlde dünya bilgimizin gelişmesine bağlı olarak yeni yeni kavramların ortaya çıkabileceği, buna bağlı olarak olası sözlüksel boşlukların da çeşitli sözcük yapım ve üretim yollarıyla telafi edilmesi gerektiği ortada. İşte tam bu noktada olası sözlüksel boşlukların

telafisi² için Türkçeye geri oluşum yoluyla biçimce ve anlamca yeni sözcükler kazandırmak mümkündür.

Türkçede adlardan eylem yapan {+lAn-}, {+lAş-} ve {+lAt-} biçimbirimleriyle türetilmiş eylemler, örneksemeye dayalı olarak -zaten dil kullanıcısının zihninde hazır olan çözümlemeyle ({+lA-n->+lA-}, {+lA-ş->+lA-} ve {+lA-t->+lA-}) şeklinde geri oluşumlar oluşturularak olası sözlüksel boşluklar telafi edilebilir.

Tam burada bizim geri oluşum yoluyla üretilmesini önerdiğimiz {+lA-} ekli eylemlerin (Ör. evle-), ekleme yoluyla türetilbileceği (Ör. ev+le-) varsayılsa da bu yol zaten açıktır ve bu yolla türetilmiş birçok eylem vardır. Ancak bizim önerimiz ekleme yoluyla türetilmemiş eylemlerin geri oluşum yoluyla üretilbileceği ihtimalini öne sürmektir.

Aşağıya Türkçe Sözlük'ün Ters Dizimi (Gemalmaz vd., 2004) kullanılarak {+lAn-}, {+lAş-} ve {+lAt-} biçimbirimleriyle türetilmiş eylemler (Ör. evlen-, tokalaş ve aydınlat-), {+lA-n-}, {+lA-ş-} ve {+lA-t-} biçiminde örneksemeye çözümlemlenip (Ör. evle-n-, tokala-ş- ve aydınla-t-) geri oluşum yoluyla {-n-}, {-ş-} ve {-t-} biçimbirimleri çıkartılarak oluşturulan ve söz varlığında henüz var olmayan {+lA-} ekli eylemler (Ör. evle-, tokala- ve aydınla-) oluşturulmuştur.³ Bu eylemler olası sözlüksel boşluklar için kullanılabilir. Aşağıya {+lAn-}, {+lAş-} ve {+lAt-} biçimbirimleriyle türetilmiş eylemlerden geri oluşum yoluyla üretilmiş birkaç örnek sözcük sıralanmıştır.

{+lAn-}

alâkalan-> alâkala-n-> alâkala-

babalan-> babala-n-> babala-

dalgalan-> dalgala-n-> dalgala-

fydalan-> fyhdala-n-> fyhdala-

karıncalan-> karıncala-n-> karıncala-

nemalan-> nemala-n-> nemala-

pahalan-> pahala-n-> pahala-

sevdalan-> sevdala-n-> sevdala-

² Sözlüksel boşluk yanında biçimbirimsel (=ek) boşluklar da vardır. Bu tip boşluklar ve telafisi için bk. (Alyılmaz, 2010).

³ Eski Türkçenin Düz ve Ters Dizimi (Alyılmaz, 2004) kullanılarak da benzer bir yol denenebilir.

{+IAş-}

ağdalaş-> ağdala-ş-> ağdala-

başkalaş-> başkala-ş-> başkala-

hovardalaş-> hovardala-ş-> hovardala-

iddialaş-> iddiala-ş-> iddiala-

kabalaş-> kabala-ş-> kabala-

lâçkalaş-> lâçkala-ş-> lâçkala-

merhabalaş-> merhabala-ş-> merhabala-

tenhalaş-> tenhala-ş-> tenhala-

vedâlaş-> vedâla-ş-> vedâla-

{+IAt-}

aydınlat-> aydınla-t-> aydınla-

bollat-> bolla-t-> bolla-

çınçınlat-> çınçınla-t-> çınçınla-

çukurlat-> çukurla-t-> çukurla-

çurlat-> çurla-t-> çurla-

kalınlat-> kalınla-t-> kalınla-

siyahlat-> siyahla-t-> siyahla-

tırkızlat-> tırkızla-t-> tırkızla-

4. Sonuç

Türkçe sözcük yapım ve üretimi açısından birçok yöneme sahip bir dildir. En sık kullanılan yöntem ise son eklerle yapılan türetmedir. Türetme dışındaki diğer yöntemler de sık sık kullanılarak Türkçenin söz varlığına yeni sözcükler kazandırılmaktadır. Bu yöntemlerden geri oluşum yöntemi ise daha az tercih edilen bir yöntem olarak dikkat çekmektedir. Oysa Batı dillerinde özellikle İngilizcede geri oluşumun sık kullanıldığı bilinmektedir.

Bu yazıda dikkat çektiğimiz üzere, Türkçede yeni kavramların neden olacağı olası sözlüksel boşlukların telafisi için türetme dışındaki diğer yöntemlerden *geri oluşum* yöntemi kullanılarak Türkçeye biçimce ve anlamca yeni sözcükler kazandırılabilir.

Kaynaklar

- AKALIN, Ş. H. (2014) "Türkçede Söz Yapımı Yolları ve Sözlükselleşme" *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri*, İstanbul, 832-841.
- ALYILMAZ, C. (2004) *Eski Türkçenin Söz Varlığının Düz ve Ters Dizimi*, Ankara: Kurmay Yayınları.
- ALYILMAZ, S. (2010) "Türkçede Olumsuz Fiillerin Geniş Zaman Biçimbirimleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/4, 87-118.
- BAUER, L. (1983) *English Word Formation (Cambridge Textbooks in Linguistics.)* Cambridge, Cambridge University Press.
- GEMALMAZ, E.- vd. (2004) *Türkçe Sözlük'ün Ters Dizimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LIPKA, L. (1992) *An Outline of English Lexicology, (Lexical Structure, Word Semantics, and Word-Formation)*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag.
- ÖZSOY, S. vd. (2011) *Genel Dilbilim-I*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- PLAG, I. (2002) *Word-Formation in English*, Cambridge: Cambridge University Press.
- SARI, İ. (2015) *Türkçede Ekleme Dışı Sözcük Yapımı ve Sözlükselleşme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- SEBZECİOĞLU, T. (2013) "Anlık Oluşum ve Türkçe Anlık Sözcüklerin Oluşum Süreçleri Üzerine Bir Betimleme" *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi / Journal of Linguistics and Literature*, 10:3, 17-47.
- TRASK, L.-Millar, R. McColl (2015) *Trask's Historical Linguistics*, London and New York: Routledge.